

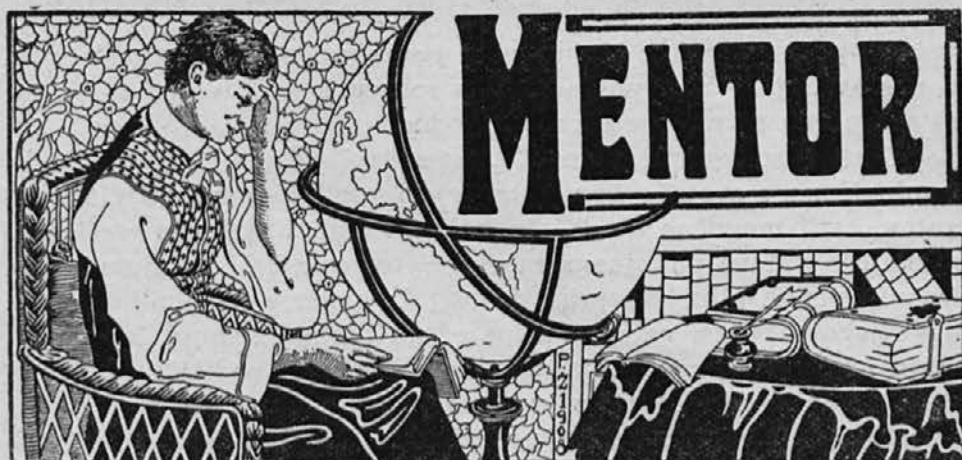
MENTOR

LIST ZA SREDNJE-
ŠOLSKO DIJAŠTVO

Št. 6. ::: Letnik IV.

Urejuje :::
dr. Anton Breznik

Za leto 1911/1912

Letnik IV.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 6.

F. S. Finžgar:

Kamenar.

Piščal tovrnega parnika, ki je vlačil s kamenjem obložene brodove po Kvarneru, je zahreščala hripavo, trudno. Napete mišice težakov so odnehale, upognjeni hrbti so se vzravnali, dvignjena kladiva so padla in obležala na gramozu, lopate so zazvenele in obtičale, kamor so bile zasajene.

Poldne.

Kamenarji so segli za mahadrave, odpete srajce, potegnili izzanjih velike rute in si brisali potna čela, potem se pa razprhnili brez besede po ogromnem nasipu skal, kamenja in gramoza. Vsak je poiskal v senčni špranji pred solncem skrito kosilo, razvezal culico in se lotil borne jedi. Izmed sivih skal so se svetile v solncu mirne, rjavoožgane lise — koščena, trudna telesa kamenarjev.

Le eden ni šel med brate.

Po nasipu je zdrsnil do plivkajočega morja, odvezal čoln, se nagnil ob veslo in prebrodil par sto metrov širok zaliv, ki je še ločil nasip od obali. Na njej je poiskal štrlečo skalo, pritisnil k bregu, ovil krog skale verigo in s težko stopinjo stopil iz čolna.

Vpognjena pleča je vzravnal, pogledal po gladki poti, zaslonil roko nad ogromne, posivele obrvi — in zopet gledal v daljavo.

„Ni je! Zakaj je ni? Pa sem še med vrati naročal zjutraj, naj ne mudi!“

Še enkrat se je ozrl. Ob tem je iztegnil vrat, da se je napela zmrdana koža na njem.

„Ni je!“

Dvignjena roka je omahnila ob telesu kakor težko orodje. Kamenar je legel in ni nič pogledal, kam. Vznak je legel na vlažno sipo, ob desni in levi skala — on na sredi, živa skala.

Od potu prepojeni klobuk si je pomaknil na oči, prekrižal roki in nastavljal rjave prsi poldanskemu solncu.

Iz parka so zadoneli akordi godbe.

Glasno so zaorili glasovi, pa zveneli čedalje tiše in tiše, vzpuhteli so v cvetoče krone lavorjev, prelili se po čašah hijacintov, ovili mogočne aloe — in kakor omoteni razkošja prešli nad plivkajoče valove pokojnega morja — ter se zibali po njem in na drobnih penah pljuskali prav do nog kamenarja na obali.

Njegova ušesa, vajena škripajočega dleta, škrtanja lopat, stokanja navorov in ropotanja granikovih verig, ki so kakor ogromna pošast grabile silne skale z brodov, jih dvigale in spuščale v morje — ta ušesa so se vzradovala ob zvokih, ki so pljuskali na belih penah do njegovih nog.

Toda samo trenutek. Sladkost je bila, kakor cukrena skorjica, pod katero je grenčica.

Brazde na njegovem licu so se poglobile, koža, kakor usnje, se je zgubančilo in spodnja ustnica je stisnila brke, ki so se obesili v skritem gnevu navzdol.

„To je vaša muzika, prokleti, presiti! Ne maram je, sovražim jo!“
Kamenar se je stresel in sunil z nogo proti morju.

„Ne maram je in jo sovražim zato, ker se nam roga, ker je sladka kakor hinavec. — Le imejte jo sami in nikar ne zastrupljajte z njo našega morja. — Našega?“

Še bolj tesno je stisnila spodnja ustnica brke.

„Našega? — Vam ga zasipljemo, da dobite novega prostora, kjer boste zapravljali v blesku in sijaju — milijone! — O —“

Zopet je vztrepetalo koščeno telo.

„Da, milijone boste zapravljali na tem mestu, stotake v eni uri — za razkošje, — na skalah omitih z našim znojem. In naš znoj? — Ne pada na rodovitno zemljo, da, ne pada! Na skale kaplja, zato nam rodi tako revni grižljaj, za nas in za naše. Da bi dočakal dan, ko se vaša sitost nasiti do vrhunca in naša lakota izprazni do dna! Da bi dočakal tisti prazniški dan — vesoljne sodbe!“

Kamenarjeve roke so se razklenile in zdrknile ob telesu. Prsti so se skrivili kakor kremplji in se zagreblili v mokro sipo in blato, grebli in stiskali, gnetli in tlačili, da so gibale in valovale mišice na golih lakteh.

„Ate, na, jej!“

Droben, zveneč glas je poklical kamenarja.

Njegova roka je obstala, v dlani je tičalo kakor krogla zgneteno blato.

„Spiš, ate?“

Črnooka deklica, zapečena v lice, kakor rženi kruh, je postavila k njemu cajnico — in mu dvignila klobuk.

„Spiš?“

Kamenar je odprl oči, spodnja ustnica je izpustila brke, prsi so se dvignile — iz njih je hotela jezna beseda. Pa ni prišla.

Ko je zagledal oči svojega otroka, so splahnele brazde na njegovem obrazu, oprl se je na komolca, potem zalučil blatno kroglo, ki jo je tiščal v roki, proti parku, pa je padla v morje, ki se je skalilo v drobnem vrtincu krog nje.

„Nate!“ je izpregovoril še ves zamotan v misli.

Deklica se je ozrla za blatno kepo in pogledala očeta.

„Kaj si vrgel? Komu?“

Oče je pogledal v oči vprašajočega otroka in se je hotel zlagati:

„Nič nisem vrgel.“

Pa se ni zlagal, ker se ni mogel in se ni upal zlagati tem očem.

„Bombo!“

„Kaj je bomba, ate?“

Kamenar je vzel lonec jedi med kolena.

„Ne veš, Barica, kaj je bomba.“

„Povej, ker ne vem!“

Kamenar je jedel in premišljal. Žlico je postavil pokonci oprt na koleno in je hotel odgovoriti.

„Veš, bomba je ... Počakaj!“

Spet je zajel — in spet je razmišljal.

„Bomba je nekaj posebnega.“

Še je drsal po loncu in iskal besede.

„Bomba je poslednja sodba lačnih revežev zoper presite ljudi.“

„Kaj se to pravi, ate?“

Kamenar je zajemal že z dna in molčal. Ko je zajel zadnjič, je spustil žlico v lonec, ga del v cajnico in se obrnil k otroku. Z roko je dvignil Barico in si jo je posadil na kolena.

„Ti ne veš, kaj se to pravi, Barica?“

„Ne vem!“

„Tudi jaz nisem vedel, ko sem sedel svojemu očetu takole na kolenih kot ti sedaj meni. Takrat nisem vedel, kaj je bomba in nisem razumel. Danes šele vem, ko sem star in siv. Takrat pa boš tudi ti vedela — ko boš velika. Taka že kakor mama. Tako! Sedaj pa mi povej, kje si se mudila s kosilom! Kako sem naročil davi?“

Oče je privzdignil obrvi. Barica je zardela.

„Si hud, ate?“

„Kako sem naročil davi?“ je ponovil oče in dvignil obrvi še višje.

„Če ne boš hud?“

Barica se ga je oklenila krog vratu.

„Povej po pravici!“

Težko je bilo očetu, ko je te majhne in tople otroške ročice rahlo odvijal od vratu.

„Nobene laži, otrok!“

In oče ni še povsobil dvignjenih obrvi.

„Ne bom, ate.“ Glas se je tresel Barici.

„Vidiš, tamle pri morju, pred parkom, stoji ženska in ima koš do vrha napolnjen s hlebčki. Tako so lepi! Bonbončki ne morejo biti boljši. Tam sem obstala in sem mislila, ko bi imela groš. Veš, potem so prišle iz parka gosposke punčke in gospe z njimi. In so kupile, vse so kupile punčkam hlebčke. Ali jih niso jedle, sem mislila, da jih bodo, pa jih niso; veš ate, k morju so tekle, jih drobile — in metale v vodo — ribam. To je greh, kaj ne? Mama

Goliči: prvi pogled v svet.

pravi, da je greh, če se skorjica vrže na tla in pohodi. Te pa kar cele hlebčke mečejo v morje!“

Kamenarju so se zagibale ustnice in na robu mu je bila beseda, da jo izpregovori otroku:

„Vidiš, za take bi bila sodba . . .“

Pa mu ni zdrsnila ta beseda izpod brkov.

„Torej tam si se zamudila?“

„Tam! Res, samo tam pri hlebčkih.“

„In bi ga resnično rada?“

Barica je pogledala očeta in tesno stisnila njegovo glavo z rokami „Kupiš si ga! Čaj!“

Kamenar je otipal vozal v ruti, ki jo je nosil za vratom, odvezal vozal in poiskal v njem groš.

„Na, Barica! Toda Ivici tudi poneseš nekaj hlebčka!“

„Tudi, tudi!“

Otrok je zdrsnil očetu s kolen, pospravil v cajnico prtič, s katerim je bila zakrita južina, stisnil groš v pest in se ravnal po hlebček.

Tudi oče je vstal.

Takrat je do morja prišetal bel voziček, v njem blede deklica, ob deklici dve služabnici, pokašljajoča gospa in gospod — zamišljen in žalosten.

„Viž, kakšen voziček ima ta punčka!“

Barica je pokazala na gosposko deklico.

Kamenar se je ozrl na bolno gospodo, Barica je pa že predstavila nogo na skali, da zbeži za hlebčkom.

„Počakaj!“ je nenadoma zaklical oče Barici.

Njegova roka je segla po vozlu, ga odmotala in poiskala še dva groša.

„Na, Barica, še dva hlebčka kupi: mami, Ivici in sebi! Vsakemu svoj hlebček!“

Hčerki je zastala dvignjena noga na skali — vsa se je preplašila in začudila, kakor čudežu iz pravljice.

„Za vse tri, ate?“

„Za vse! Poglej tja!“ Pokazal je na blede bogastvo.

Barica se ni ozrla za prstom, segla je za denarjem in zardela veselja.

„Otrok, tvoj oče je bogat in ti — njegova hči — si bogata!“

Očetove težke roke so segle po otroku in si ga pritisnile na razpaljene prsi.

Trikrat je poljubilo dete očeta...

In oče je pil s teh zdravja kipečih otrokovih ustnic razkošje bogastva. — — —

Barica je stisnila groške v pest, še ozrla se ni več na dragoceni voziček, popela se je bosonoga po skalah in tekla, da je vihralo sirotno krilce, kakor zmagoslavje...

Kamenar je gledal za njo, dokler se ni potopila v množici, potem se je ozrl na bolni voziček, — in njegovo srce se je razburilo od preširne radosti.

Nato se je vpel v veslo —, piščal je zahripala, v skalah so oživele rjave lise —, v parku je godba obmolnila.

Izpod Kamenarjevega dleta so pa zapršale iskre kakor vesele misli...

Bogumil Gorenjko:

S kmetov.

1.

Oj kdo pač razume ta tihi šepet,
ki roma čez njive spomlad
kot sladka molitev vso noč?
Oj kdo ga razume, ako ni kmet?

Čuj, njiva se z njivo-sosedo
skrivnostno ljubo pogovarja,
kaj letos bo nanjo vsejala
modrost gospodarja.

A v čumnati spi gospodar
kot mirne države car.
Za mizo sejalnica lepo pletena
pšenice rumene stoji.

In ko za gorami
se zarja predrami,
bo vstal gospodar;
z blagoslovljeno bode vodo
poškropil pšenico:

„Oj daj nam vsakdanji naš kruh,
Bog Oče, Bog Sin, Sveti Duh!“

2.

Hitro, voliči, na polje,
da prebudimo škrjančka,
da nam bo dobro
jutro zapel!

Hitro, voliči, na polje,
da prebudimo mi solnce,
da že zaorjemo brazdo,
preden čez rob
gore pogledalo bo!

3.

O moja vola,
to sta korenjaka!

Vpraša ju solnce:
kaj sta že tukaj?
Vpraša škrjanček:
kaj tako rano?

Toda onadva
vlečeta brano
mirno po brazdi naprej —

O moja vola,
res sta korenjaka!

4.

„Hej ti, škrjanček,
hej ti, pijanček,
kaj si pomladi pijan,
da tak okroglo prepevaš
v lepi ta dan?“

„Lahko je tebi, kmet!
Njivico zorješ,
potlej pa sama vzkali ti,
žito se samo sklasi ti;
in deklič
vzame srpič,
klasje bogato gre žet.
Lahko je tebi, o kmet!“

„Ti lahkoživček!
Ko se bo zrno
v lati zeleni še skrivalo,
boš že gledal,
da bi kako ga ukral!
Pa da sem jaz
star deset let,
v zanjko te žimnato vjel,
v kletko bi tesno zaprl te,
tam bi drugače mi pel!“

Fr. Ks. Steržaj:

Moj prvi srnjak in še marsikaj.

Lovske slike. (Konec.)

Okoli mene je vladal mir, sveti mir v zimskem, sneženem gozdu. Iz daljave se je začul včasih le ropot lesenih hlodov, ki so jih nkladali vozniki. Vmes pa so trepetali solnčni žarki v nešteti tisočih solzečih se kapljic v vseh mavričnih barvah.

Tuintam je zašumel sneg, ki so ga žarki v svoji nagajivosti sprožili raz smrečne veje.

Toda — stoj! Zašumelo je v brežini pod menoj. Previdno sem pogledal izza male smreke, za katero sem stal. Roka je tesneje objela puško in kri je zaplula proti možganom.

Brzoparnik pred odhodom.

Nič. Bil je samotezni voznik, ki je naglo smuknil po poti pod menoj in v par trenutkih izginil s svojim težkim bremenom. Na desni strani v gozdu se je zaslišal Blažek, ki je lahko zakašljajal. In zopet je utihnilo vse.

Kako to, da še ni nič? Zdelo se mi je, da stojim že celo večnost na prostoru.

Aha! Sedaj bo morebiti kaj. Zaslišalo se je razločno: hav! hav! Jaka je od časa do časa zalajal in obenem s palico tolkel ob smreke, da bi preplašil divjačino. — Vse tako tiho, tako mirno.

Na smreki za menoj se je začulo rahlo trkanje.

Ozrl sem se. — Ah, kako krasna žolna. Kako bi se podala v sobi nagačena! Že sem se obrnil s puško, da bi jo sklatil raz smreko, ko je na bregu podmenoj znatno zahreščalo v snegu. Urno se ozrem —

Huj! — samo to vem, da mi je hipno zaplula kri okoli srca, ko sem zazrl troje srn, ki so preplašene obstale, ko so me zagledale. Puško k licu, strel — in srne so se v divjem begu spustile doli proti dolini.

Nič. „Nesreča, sem si mislil in sprožil kroglo za njimi, potem pa sem stopal proti prostoru, kjer so se srne ustavile. Tudi Blažek je že prihajal po snegu.

Kri je bila poškropljena v velikih kapljah. Kako čudno mi je zatrepetalo okoli srca in čudna misel me je obšla. Kako mora biti še le človeku, ki je s predrzno roko pretil človekovo kri.

„Zadet je, samo če je dovolj,“ me je predramil Blažkov glas. In potem sva jo rila po visokem snegu po krvavem sledu. Kakih sto korakov v gozdu sva ga dobila pod smrekovo vejo stegnjenega, brez življenja.

Kako sem bil vesel, kako ponosen. Mislil sem, da mora ves Bohinj prihodnje dni govoriti o tem. Pa je šlo življenje mirno svojo pot naprej, sam sem se pa tudi že dovolj naveselil.

Pozneje sem jih veliko streljal, nekoč sem ga imel tako blizu, da bi ga bil lahko s kopitom pobil, pa srnjak je vkljub trem strelom skakal zdrav okoli in je še živ, če mu ni kdo drug upihnil življenja.

Koliko pa sem zvrtil lukenj v zrak mimo bežeče divjadi, ni da bi govoril ali pisal, saj jih nisem edini. Pri nas imamo srnjaka v lovišču, o katerem je med nami mnenje, da je gotovo zavarovan za življenje, zakaj izmed petindvajsetih strelav ga še ni niti eden zadel.

Je pač nesreča, pravi lovec, srnjak bi pa imenoval to reč srečo, ko bi mogel.

Pisal sem zaenkrat o svojem prvem srnjaku, o marsičem bom pa kdaj pozneje. Lovski blagor!

Prof. Fr. Pengov:

Vrana.

„Ptica poje, kakor ji je kljun zrastel“, pravi neki pregovor, ki hoče reči, da ima vsak ptič svoj značilni glas. Pisano-različne so pesmice gozdnih in poljskih prebivalcev, toda tako zmešane in brez reda, kot se nam zdi, pa vendarle niso. Strokovnjak spozna ptiča, če ga tudi ne vidi, takoj po njegovem glasu; saj ima vsaka družina svoj karakterističen spev, ki ga ne more utajiti in ga ne more noben njenih članov izpremeniti. Kakor se spozna ptica po perju, tako se spozna tudi po glasu. Prvo je vidno, slednje pa

slišno znamenje zanjo in to izpremeniti ni v oblasti krilatcev v zraku.

Za vse golobe je značilen zamolkel „u“ v njihovem klicu, ki ga lahko zaznaš v vabečem „hu-ku!“ ali „hu-u!“ duplarjevem, kakor v „gru-u-gru-u!“ grivarja ali v preznačilnem „turr-turr“-iranju lju-beče grlice.

Vse drugačen je prodirljiv glas „u“ ponočnih ujed, ki pretresa marsikakemu babjevernemu plašljivcu mozeg in kosti.

Izmed najbolj popularnih ptičjih glasov pa je krik naših vranov ali korvidov, katerim na čelu stoji ponosni stric krokar, za njim pa korakajo — a vedno v spoštljivi razdalji od generala — drugi sorodniki in sorodnice, med katerim so si v najbližjem svaštvu poljska, črna in siva vrana in najmanjša med njimi lepoka kavka, pravi Benjaminek svojega rodu.

Kar se piše za vrana, vse „kroka“, pa naj si bo krokar v hlačah ponoči na vasi ali pa hreščeča šoja v logu ali „šakerak“-ajoča sraka ob potoku, ki se s škorcem vred ponosno prištevata k rodbini korvidov, pa tudi k zamorcem med pticami; „črn ko vran“ je prišlo celo v prislovico.

Vobče ima vrana neprijeten glas; hripavo se zadira njen „kra-kra“ v svet. Naši otroci jo radi oponašajo, pojoč:

Krah, krah, krah,
mene nič ni strah,
nisem nikdar plah,
nisem v srcu rah.
Krah, krah, krah.

Navadnemu človeku se zdi, da je ta „kra-kra“ drug ko drugi, da so si podobni ko lasje na glavi. Toda, prosim te prijatelj, opazuj življenje naše plebejke natančneje in utegneš priti do spoznanja, da se tudi vrana drži gesla „razlika mika“ pri svojem akustičnem delovanju. Seveda je opazovanje takih živali, ki so si podobne kot jajce jajcu težavno. Če srečaš lisjaka ali zajca na sprehodu, ne moreš nikoli za gotovo trditi: to je moj stari znanec. Če ti pa, draga mladina, vendarle poizkusim opisati dejanje in nehanje neke določene vrane, recimo ji Albin, ker je bil samec, je to pripisovati le srečnemu slučaju.

Kakor se dvigajo v zgodovini narodov od časa do časa možje, ki so modrejši in močnejši od vseh drugov, tako da postanejo načelniki naroda in morda tudi mogočni njegovi tirani, tako se utegnejo porajati tudi med živalmi in posebej med pticami nekaki veleumi, geniji, ki lahko postanejo prosluli v deželi svojih očetov, zlasti še, ako se odlikujejo po vranje od svojih sorodnikov. Vrano te vrste si lahko opazoval lanske počitnice v obširnih posavskih in bistriških hostah med moravškimi hribi in ljubljanskim poljem. Mi jo hočemo imenovati Albin, ker so se bleščala nekatera mesta, zlasti

vrat, nenavadno svetlo, kot da je imel stari samec primešano kupico afriške krvi sorodnega mu vrana *Corvultur albicollis*, ki stanuje ob predgorju dobre nade ali abesinskega *Corvultur crassirostris*. A v resnici ta belina ni pomenjala čisto nič drugega kakor prvo boječo stopinjico proti albinizmu ali beličnosti, znani prikazni v ornitologiji. Le-ta značilna barva mi je bila vodnica, da sem lahko našel starega znanca iz ostale trume lažje nego matico iz rojevega grozda in da sem mogel kolikortoliko zasledovati usodo njegovega življenja.

Da so vrane in krokarji zelo inteligentne ptice, je stara reč. „Premeten je kot stara vrana“, čuješ večkrat iz ust izkušenega seljaka. Zato ni čudno, da so stari Slovani spoštovali krokarja in še dandanes ljubi in časti Arabec to lahkokrilo ljudstvo korvidov. — Prirojena lokavost ukročene vrane v človeški družbi še znatno naraste, tako da napreduje vrana kakor v letih tako tudi v zvičnosti, ne toliko pa v milosti pri ljudeh, katerim uganja najraznovrstnejše burke, zdaj smešne in nedolžne, časih pa tudi docela neprijetne. Zdaj skrije dragocen prstan, ki si ga položil na mizo, vščipne otroka do krvi v boso nožico, da je joj, ubije mlado gosko na dvoru, nauči se pa tudi zabevskati kot domače kuže, se hehetati kot človek, gruliti kot golob na strehi. Na vse načine izkušajo pokazati ujeti vrani svoje talente in razvedriti svojega gospodarja, druge ljudi pa dražiti, kolikor se da.

Tudi posavske vrane, ki jim je županil Albin, je obdaril Bog s talenti, največ pa jih je prinesel seboj na svet načelnik sam. Zato se mi zdi čisto naravno, da so spoznale kmalu vrednost sistematične organizacije in to v dobi organiziranja vseh narodov in stanov, toliko bolj, ker so imele sleherni dan priliko opazovati vojaške vaje na póljski vojaški vadnici blizu D. M. v Polju. Bile so ravno tako dobro izvežbane v ekserciranju kakor dobri kranjski fantje. Živele so brez prestanka v vojnem stanju, zato pa tudi njihove straže niso zatisnile očesa noč in dan in skrb za lastno življenje jih je držala v vedni odvisnosti od višje oblasti. Seveda so si volile — in delajo še danes po tem načelu — za svoje vodnike nele najstarejše, t. j. najbolj izkušene, ampak tudi najmočnejše in najbolj energične tovariše, ki so v stanu z jekleno roko zadušiti v trenutku revolucijo, ki lahko izbruhne vsak čas. — Tak je bil naš Albin, poveljujoči generalissimus čete, broječe okoli sto krepkih kljunov.

(Konec.)

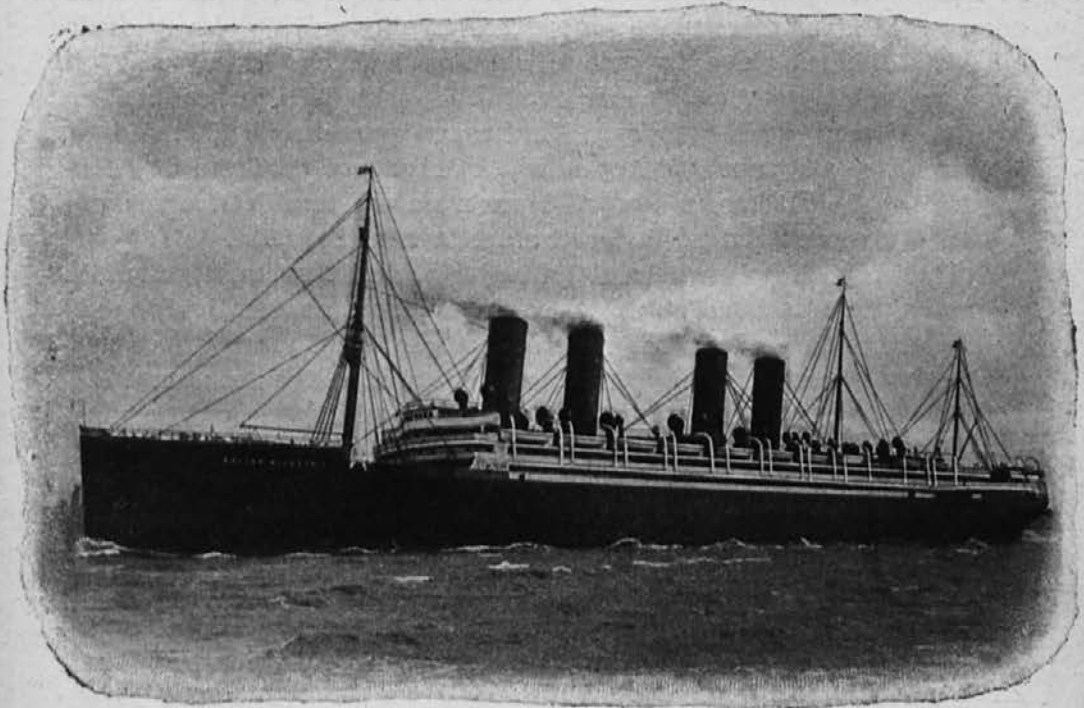

Dr. Jos. Demšar:

Na brzoparniku.

(K slikam.)

Bridke prevare so doživeli možje, ki so prvi poskušali, da bi s parno silo vdihnili ladjam novo življenje. Proti koncu 17. stoletja je Anglež Papin zgradil parnik na Fuldi. Ko je pa s Fulde hotel zaviti na Vezero, so mu ondotni brodniki ladjo razbili. Vsi lepi načrti so v pravem in prenesenem pomenu splavali po vodi; iznajditelj sam se je umaknil na Angleško, kjer je v pomanjkanju umrl. Sto let pozneje je s parobrodom poskusil svojo srečo škotski inženir

Brzoparnik na odprtem morju.

Miller. Delo se je dobro obneslo; le lopate pri zunanem kolesu, ki je ladjo gonilo, so bile prešibke; druga za drugo so se odlomile; mož ni imel več veselja, da bi svoje premoženje in svoje delo izpostavljal varljivim vodnim močem; celo do inženirskega dela je zgubil veselje, lotil se je poljedeljstva. Skoro ob istem času je Anglež Symington zgradil lep in močan parobrod. Toda lastniki prekopa, po katerem je parobrod vozil, so se bali, da ne bi valovi, katere je povzročala ta nove vrste ladja, poškodovali obrežnega zidu; parniku so nadaljnjo vožnjo po prekopu prepovedali; pozabljen je počival, dokler ni v brezdelnosti razpadel. Leto pozneje je splaval s svojim parobrodom po Seni v Parizu Amerikanec Fulton. Pa takrat, za časa Napoleona I., se Francozi niso menili za tehniko; žejni so

bili krvavih bojov in slavnih zmag. Podjetni Amerikanec je pustil Francoze v njihovi brezbriznosti in je v svoji domovini na Hudsonu zgradil parnik, kateremu je bila usoda milejša kot vsem njegovim prednikom; prvokrat je širše občinstvo pozdravilo parobrod z veseljem zanimanjem. Avstrijec Ressel (umrl v Ljubljani l. 1857.) je pri svojem parniku mesto gonilnega kolesa ob strani prvi uporabil velik vijak od koncu ladje. Vijak je preizkušnjo izborna prestal; pa glej je nesreče, počila je parna cev in oblastva so nadaljnjo uporabo tega parnika prepovedala.

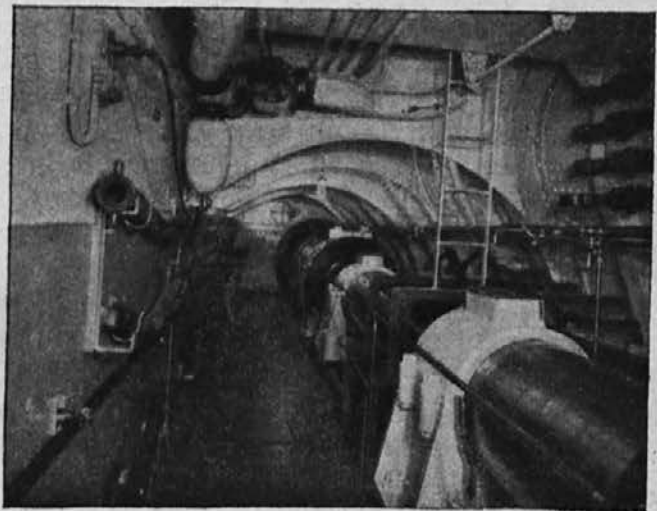
Možje, ki so pri svojih iznajdbah doživeli toliko bridkih prevar, so legli v grob, njihovi načrti pa so živeli dalje. Poglejmo v našo domačo tržaško pristanišče; mogočni parniki pričajo, kaj morejo napraviti bistre glave in pridne roke iz načrtov, ki so se videli človeku nekdanj komaj besede vredni. Lansko leto je parobrodna družba „Avstrijski Lloyd“ zgradila krasna parnika po 137 m dolga, ki razpolagata s tako gonilno silo, da dolgo pot od Trsta do Aleksandrije prehitita preje kot v 70 urah, pa pri tem še dve uri počivata v širnem pristanišču pred starodavnim Brindisi.

Da bi pa imeli mi Avstrijci največje ladje sveta, tega nikdo ne more zahtevati, če se le nekoliko spozna na zemljevidu; saj obliva morje le majhen del naše države. Če hočeš videti enega največjih brzoparnikov, se potruji v pristanišče Bremerhaven. Na naši sliki vidiš, da stoji tam ob obrežju parnik, katerega ime bereš na njegovem krstnem listu na desni strani. Imenuje se brzoparnik „Kaiser Wilhelm II.“ Dvanajst let bo letos, kar se je v Stettinski ladjedelnici, ki ji pravijo „Vulkan“, tako krepko razvil, da jo je devet mesecev potem, ko je shodil, mogel mahiniti naravnost v New York. Vzela je za svojega tega junaka parobrodna družba „Norddeutscher Lloyd“ in varuhinja je s svojim varovancem silno zadovoljna; kaj rada kaže njegove slike in govori celo v posebnih knjižicah ponosno o njem.

Dolg je brzoparnik 215·34 m (naš zavod v Št. Vidu je v najdaljši dolžini dolg približno 140 m), širok 21·94. Če bi mogli s strehe najvišje dvorane na ladji pogledati skozi vsa nadstropja prav na dno parnika, bi videli 22 m globoko. Prav brez skrbi bi se torej lahko postavil parnik poleg štirinadstropnih hiš svetovnega mesta, pa bi se mu nič ne bilo treba sramovati, češ da je v rasti zaostal; njegovi dimniki, in kaj še le jambore bi gledale celo čez strehe najvišjih hiš. Za sveži zrak, ki ga potrebuje parnik tudi za svoje spodnje prostore, skrbe mnogoštevilni ventilatorji s svojimi dolgimi cevmi in širokimi odprtini, ki ti po vsem krovu gledajo nasproti. Zunanja parnikova stena je visoka 16 m; v vodo se je pogrezne 9 m, zato se pa mora parniku umakniti 26.000 ton morske vode: lepa teža, če pomislimo, da pri nas najdaljši tovorni vlak z vzemi vozovi in tovari tehta le do 1000 ton.

Ni lahko nasititi takega velikana. Potniki se kar usipljejo vanj; orjak jih brez težave pospravi v vase do 1800. Kako ga pa še le založe z zaboji in vrečami! Neprestano ropota na parniku stroj, ki obrača ladjine žerjave ter nateza in popušča verige, da dvigajo z obrežja zaboje in jih spuščajo globoko doli v ladjo. Nenadno preneha ropot. Tovori so pospravljeni, parnik je pripravljen za odhod. Zamolklo zatuli rog na ladji; ta nekako turobni glas prešine popotnike in njihove spremljevalce. Nove gruče se vzpno na mostič in se usipljejo v parnik. Roka seže v roko, obraz se približa obrazu, v očeh se zaiskrijo solze. Ograje na krovih ožive, postreščki v naglici urejajo zadnje kose prtlljage; s svojo borno imovino v rokah prihiti objokano dekle in se plaho mota skozi gruče; počasnih korakov se vrača z ladje mati, ozira se proti krovu in si otira solze, ker odhaja otrok v tujino za dvomljivo srečo; vrhu mostiča stoji postrešček in nezadovoljno pogleduje zdaj denar na roki, zdaj gospoda, ki težko zasluženemu plačilu ni nič navrgel.

Še enkrat tisti močni glas iz ladjinega rogu; novi valovi črnega dima se privale iz dimnikov, most se dvigne, spet zaropota stroj in navije na

Brzoparnikov valj.

valje, debele vrvi, s katerimi je bil parnik pripet na silno močne železne opore. Ladja se potrese, morje zašumi, z vso silo začne delati mali parnik tam ob svojem velikem tovarišu; skoro smešen pogled: na vrvi ima pritlikavec privezanega velikana in ga poteguje, kakor bi nagajiv psiček z zobmi vlekkel vrv, privezано ob močen kol; vendar, orjak se zgiblje. „Z Bogom, z Bogom!“ Klobuki zamahajo; robci zaplapolajo; skrivnostno se krči srce. „Z Bogom, ljuba domača zemlja. Ali se srečno vrnem? Kaj me čaka na morju? Kaj bom doživel na tuji zemlji?“ Parnik pa se za človeška čuvstva ne meni; brezčutno se obrača in obrača. Z novo silo se zapeni morje, vijak ob koncu ladje je začel delovati, parnik je nastopil svojo določeno smer. Naglo se umika zemlja; palače, stolpi dimniki se pogrezajo za obzorjem; nemo, pa veličastno še pozdravlja popotnika mogočni svetilnik; na odprtem morju smo.

Neizmerna morska pot mu je odprta in velikan beži s čudovito naglostjo, kakoršne bi od takega ogromnega telesa ne pričakovali. Le malo počasnejši je kot navadni osebni vlak naših večjih železnic, V eni uri prehití približno 44 km; mornarji bi to pot izrazili v morskíh miljah (1 morska milja = 1852 m). Vijaka, ki pomagata parniku dalje, imata po 7 m v premeru. Škoda, da jih ne moremo videti; vsa sta pod vodo; le morje se peni v divji jezi nad nasilnostjo vijakov, ki se ob največji hitrosti zavrtita 80 krat na minuto. Naša slika kaže valj (vreteno,) kateremu je na skrajnjem zunanjem koncu pritrjen vijak. Stroj, ki suče en valj, ima 20.000 konjskih sil. (Prav močni stroji za tovarne vlake imajo moči le za okoli 450 konjskih sil!) Da moč strojema ne poide, da pa tudi njuna moč ne postane parniku pogubonosna, zato ima skrbeti 237 mož. V sedmih dneh bo parnik že počival v pristanišču pred New - Jorkom.

Pa slovo od suhe zemlje nam je prepojilo dušo s premočnimi utisi, kot da bi nas prve trenutke po odhodu iz pristanišča mogel zanimati parnik. Najprej se z novim domom sprijaznijo otroci, ki jim krov nudi lep prostor, da se morejo igrati prav po željah svojega otroškega srca. Tudi bogatinu slovo od domovine ne dela mnogo bolesti; denar mu bo tudi v tujini preskrbel vse udobnosti domačega kraja. Ti pa, premagan od dušne in telesne utrujenosti, primakneš naslonjač na osamljen prostor k ograji krova in se zložno položiš po njem. Enakomerno udarjajo stroji; skrivnostno šumi voda in pljuska ob trdne parnikove stene; mogočno se vzpenja morje tja do konca obzorja; čisto je tam zunaj, da se kar iskri ob solnčnih žarkih, ziblje se in valovi modrozeleno. Umiriš se; blagodejen mir te — sam ne veš, kdaj — uspava v tiho sanjarjenje. (Konec prih.)

Fr. Trdan:

Spomini na staro Recijo.

II.

V Monakovem in njegovi okolici.

Dne 8., 9. in 10. julija.

„Tujec, ki si ni ogledal Monakova, ni videl Nemčije.“ Te krilate besede je nosil v svojem dnevniku bavarski kralj Ludovik I. (1825—1848), ki ga po pravici nazivajo drugega očeta Monakova. Šele po prizadevanju tega „največjega ljubitelja muz“ je dobila „Nemška Florenca“ tisti svetovni sloves, ki privablja leto za letom tisoče občudovavcev in ljubiteljev umetnosti v bavarsko prestolico. „Mesto ob Izari“ spada namreč v vrsto takih mest, ki se po starosti ne morejo meriti ne z večnim Rimom, ne z razkošnim Bi-

zancem. Ko so gradile rimske legije „limes“, da zvežejo Ren z Donavo, da zastražijo liki s kitajskim zidom severno mejo proti neprestanim vpadam germanskih rodov, je pokrival Monakovska tla še gost smrekov les. Zato sta taborila Druzus in Tiberij kakih 10 ur južno od Monakova. Zunanji okop — pravilen četverkot, največkrat kvadrat — obeh šotorov je še danes prav dobro ohranjen. Notranjščino enega teh vojnih taborov polnijo danes njive, ki se ponašajo po leti z bujno cvetočim krompirjem. Tako se časi izpreminjajo. Ne daleč od šotorov so sledovi rimske ceste, ki je vezala Brenner z Augsburgom. Široka je bila 7 rimskih korakov (okroglo 5 m) in kaže še danes skoraj popolnoma iste dimenzije.

Početki bavarske metropole segajo v 9. stoletje. S prihodom krščanstva je prišla v deželo kultura in civilizacija. Marljivi benediktinci so izpreminjali temne gozdove v zeleno svetle poljane in ustanavljali sela. Z zgradbo dveh vasic „Konradshof“ in „Altheim“ sta si postavila vekotrajen spomin samostana Schäftlarn in Tegernsee. L. 1157. je vojvoda Henrik Lev obe naselbini združil, ju povzdignil v mesto ter krstil to novo upravno celoto s starim kolektivnim imenom ad monachos, Municha, Munichen.

K zgradbi mesta je brezdvomno veliko pripomogla njegova zemeljska leža. Monakovo leži nekako v sredini visoke bavarske planote in je enako oddaljeno od Donave pri Ingolstadtu in alpskih grebenov pri Mittenwaldnu, od reke Ilere in izliva Salcahe v Donavo. Prve naselbine so nastale prav na mestu, kjer postane Izara plovna.

To geografsko ugodnost je znal ceniti kakih 100 let pozneje (1255) vojvoda Ludovik Strogi. Na bregu modrozelenne Izare si je postavil močan grad in izvolil nekdanjo naselbino menihov za prestolico Bavarije.

V dobi reformacije mesto ni veliko trpelo. Globoka vernost in jeklen značaj, ki je do danes glavni znak veselega in prijaznega Bavarca, verskim novotarijam nista bila naklonjena. Vendar je bila prav doba zapadnega verskega razkola daljnosežnega pomena za razvoj Monakova in cele Bavarske. Mrzel veter luteranizma, ki je bril od severa in se odbijal na vznožju Alp, je vzdramil Bavarce in jih opozoril na pretečo nevarnost. S pomlajeno svežostjo je vzljubilo to zdravo ljudstvo stare verske svetinje. S pomočjo jezuitov in raznih drugih redov so gradili nešteto cerkva Njemu, ki so ga istodobno na severu pregnali iz cerkve. Danes, ko v tesni sobici obujam spomine na staro Recijo, mi srce znova valovi veselja in radosti. Pred očmi mi vstajajo v novih barvah te žive priče verskega navdušenja. Ta naravno izklesani relief visoke bavarske planote, za katero je izkopal znani nemški geograf Albert Penck, ime „nemška predalpska dežela“, je kakor podoba raja. Visoke alpske grebene, pokrite z večnim snegom, predstavljajo v

ravnini obsežne in rodovitne morene iz dobe, ko so še morski valovi udarjali na vznožje Karvendla in Visoke Salve. In ves ta valoviti svet še posebno oživlja delo človeških rok: neštete cerkve, samostani in najrazličnejše javne ustanove. Seveda venec združene naravne in umetno napravljene lepote nudi Monakovo. Kdo ve, ali bi bila zavzemala nekdanj tako neznatna naselbina menihov danes tretje mesto med nemškimi mesti, da ni zasedel prestola Witelshahov mož, ki je žrtvoval okrasitvi in umetnostnemu povzdigu Monakova vse svoje moči in imetje?

Doba Ludovika I. ni bila bogata na slavnih političnih momentih. *Inter arma silent musae*. Procvit znanstva in umetnosti ljubi samotno in tihi mir. Da si laže predočimo, s kako mrzlično naglico so postavljali za vlade Ludovika hrame umetnosti in znanosti, mi bo cenjeni čitatelj dovolil, da navedem v kronološkem redu imena

Življenje na brzoparniku.

stavn, ki spadajo med najlepše na svetu. L. 1816. so položili temelj Glyptoteki; l. 1826. je izdelal tehnik Klenze načrt za Odeon in staro Pinakoteko, kraljevo palačo, zidano po vzorcu palazzo Pitti v Florenci, ter dvorno cerkev vseh svetnikov; v letih 1830—1850 so nastale romanska cerkev sv. Ludovika in gotška Marije Pomagaj, državna biblioteka, vseučiliško poslopje, propelej, palača slave (Ruhmeshalle) in veličastni kip Bavarije.

Preutrudljivo bi bilo, voditi cenjenega bravca po obširnih sobanah ter mu razkazovati terén, kjer se v prijateljskem objemu poljubljata sever in jug, kjer laška renesanca podaja roko nemški. Da združim „utile“ z „dulce“, hočem rajši naslikati dogodek, ki se mi je nudit pri vходу v dvorno knjižnico.

Ko opazujem v vestibulu kraljeve bibliotekne veličastne freske, me kakor iz sanj vzdrami na pol glasan, skoraj boječ nagovor.

„Unde venis? Quid admiraris, reverende?“
„Vindobona. Salve, amice!“
„Urbs antiqua fuit:
Vienna civitas gloriosa,
Nimis et famosa,
Sita in Austria;
Salubris aëre,
Secunda flumine,
Constipata populis,
Fecunda terris,
Vineis uberrima,
Arboribus nemorosa,
Quam iucundissimum est inhabitare.“

Začuden gledam pred seboj neznanca. Bil je to mož srednje rasti. Usodepolno zgodovino razoranih lic je nekoliko zakrivala mršava brada, ki si jo je zdajpazdaj pogladil in se vsakokrat z globokim vzdihom boječe nasmehnil, kakor da bi se sramoval svoje preproste obleke.

Njegove skrivne želje je bilo lahko uganiti. Ko sem mu odšel nedolgovani tribut, mi je začel razgrinjati svojo preteklost. Revez je poizkušal svojo srečo kot bogoslovec, medicinec in jurist ter postal po dovršenih juridičnih študijah — cestni pometač, znan po celem Monakovem. Dan na dan zahaja pred vhod dvorne knjižnice, pripoveduje tujcem pogrške svoje mladosti in jih razvedruje s citiranjem grških in latinskih verzov.

Komu bi se ne zasmililo to zakopano življenje. Spomnil sem se podobnega slučaja, ki sem ga doživel pred tremi leti v Kotoru. Šel sem dalje proti propileju. Starec mi je nekaj časa sledil. Morda se je čudil, da sem se tako na kratko poslovil od njega, akademično izobraženega moža, ali pa mi je hotel zopet in zopet zatrditi, da je vse gola resnica, kar mi je pripovedoval; v enomer je citiral odstavke iz Odiseje, Virgila in Ovida, Aurea prima... Ali je njemu sploh kdaj svetila? Izgubljena mladost, izgubljeno življenje!

Tretji dan ja bilo na programu jezero „Starnberg“, tudi „Wülmsee“ imenovano. Kranjec bi ga nazival „bavarski Bled“, Poljak pa „Morsko oko“, nedaleč od Zakopán. Dolgo je 20 km, široka $4\frac{3}{4}$ km. V nebavišnji gladini se koplje temni smrekov gozd sosednjih gričev, ki so tupatam posejani tudi z bukovjem. Slikovita panorama obrežja privablja vsako leto na tisoče tujcev. Naravno lepoto zato poživlja obilo gradov in vil — nekako Monakovo v majhnem štilu.

V tem labirintu hotelov in restavracij sta me zanimala zlasti dva gradova. Na desnem bregu jezera se dviga proti nebu sloveči grad Andeks. Tu so bili doma znani grofje Andeks-Meran, ki so gospodarili v 12. in 13. stoletju tudi na Kranjskem in v sosednji Istri. Po mnenju bavarskih arheologov je stal tu že v rimski dobi močan

castellum. Danes je grad podružnica monakovskih benediktincev, ki vzdržujejo od l. 1856. samostansko šolo in azil za osirotele otroke.

Na levem bregu pa stoji tik ob jezeru kraljevi grad „Berg“, znan daleč naokoli po svojem obširnem parku in lepoti najraznovrstnejših nasadov. Nekako v sredini parka gleda na jezero mavzolej kralja Ludovika II., ki je bil v raznih ozirih pravi naslednik imenovanega Ludovika I. Gotske in renesanske stavbe hranijo tudi Ludoviku II. nezvenljiv spomin. Proti koncu vladanja se mu je pa um omračil. Zato so ga poslali v ta mali gradič in ga izročili v varstvo njegovemu telesnemu zdravniku.

Lahkoživi in umetnost ljubeči Ludovik se ni mogel privaditi samoti. Krasni grad in obširni park sta mu bila pretesna. Kaj čuda, da so 13. junija l. 1886. pokopali valovi jezera kralja in njegovega spremljevalca. Umobolni kralj je skočil s skale v jezero. Zdravnik ga je hotel rešiti, toda močni Ludovik ga je zagrabil za vrat in potisnil na dno jezera. Kakih 14 dni pozneje so ju našli nedaleč od mavzoleja v ravnokar opisani poziciji. L. 1889. v romanskem slogu zidana kapela pripoveduje tujcu to žalostno dramo.

Če povem, da moli iz valov jezera majhen otok Roseninsel, okrašen s kraljevim gradom, me bo bravec umeval, zakaj sem imenoval Starenberško jezero „bavarski Bled.“ „Rožni otok“ je znan tudi v arheološkem svetu. L. 1864. so odkrili na njem stavbe na kolih in ga tako uvrstili med tiste kraje, ki izpod zemlje pripovedujejo o bitju in žitju najstarejšega evropskega prebivavca.

Po tridnevnem bivanju smo se poslovili od Monakova in okolice. Na obrazu kolegov je bilo brati, da je bil čas treh dni nekoliko prekratek. „Ne zabim te, Bavarija ..!“ je bil zadnji pozdrav Nemški Florenci.

Andrej Uršič:

Navod za šahovo igro.

(Dalje.)

Končni nastav turna in kralja proti letavcu (in kralju se razume!) ni vedno točno določen za remis oziroma zmago. Diagram XI. (Kling in Horwitz) kaže ti zmago proti letavcu, in sicer tako-le: 1. Tg7 — g3! Lf3 — e4; 2. Tg3 — e3 — Le4 — g2! (Ako gre črni Le4 — h7 sledi 3. Te3 — b3 + Kf8 — e8; 4. Tb3 — b8 + Ke8 — d7 itd.) 3. Te3 — e2 + Lg2 — f3! 4. Te2 — f2 + Lf3 — c6; 5. Tf2 — c2 + Lc6 — d7; 6. Tc2 — b2!! in dobi! Ako igra črni Ld7 — c6 ali a4, sledi 7. Tb2 — b8 + L na e8; 8. Tb8 — a8! Ako gre pa v 6. potezi črni kralj Kf8 — g8, tedaj 7. Tb2 — b8 + Kg8 — h7; 8. Tb8 — b7 in dobi. Ako bi pa v diagramu stal črni kralj na e8, tedaj ostane partija remis! Beli kralj namreč ne more dobiti opozicije. Partija ostane tudi remis, ako moreš spraviti kralja na rožno polje, ki ni letavčeve barve; torej na a8 ali h1, ako imaš črnega letavca na a1 in h8, ako imaš belega letavca, tudi ako dobi nasprotnik opo-

zicijo. Letavec se postavi zraven svojega kralja in ker je „tempo“ poteza nemogoča zaradi pat-a ostane partija remis! Turn dobi proti skakaču v posameznih rožnih in krajnih nastavih (Eck- oziroma Randstellung), drugače ostane partija remis. V klasičnem diagramu XII Lolli-a zgubi črni, ako igra Sh6 — g4 + dočim ostane partija neodločna, ako igra črni Sh6 — g8 +. Pazi! Črni igra... Sh6 — g4 + 2. Kf6 — e6 Ke8 — d8 (f8); 3. Th7 — h4 Sg4 — e3 (ako Sg4 — f2 sledi 4. Th4 — d4 + Ke6 — e5 oziroma Th4 — f4 + in Tf4 × f2!). 4. Th4 — e4 Se3 — c2; 5. Kc6 — d5 ali f5 in se približa črnemu skakaču, ki ne more več uteči. Primeri sledeči nastav (krajni) Kling in Horwitz: Beli: Kf5 Tg1 — Črni: Kf8 Sh7, v katerem dobi beli 1. Kf5 — g6 Kf8 — g8; 2. Tg1 — g3 + Sg6 — f8 +; 3. Kg6 — f6 + Kg8 — h8 ali h7; 4. Kf6 — f7 in dobi! Primeri še sledeči (rožni) nastav: Beli: Kf6 Ta7 — Črni: Kh8 Sf8, Črni igra 1... Sf8 — h7 + 2. Kf6 — f7 + Sh7 — g5 + (ako Sh7 — f8, sledi 3. Ta7 — a8 in dobi); 3. Kf7 — g6 in dobi! Ako je pa beli na potezi, tedaj igra: Kf6 — f7 in dobi! — Razume se, da vseh mogočih variant in nastavov ne moremo priobčiti. Vežbaj se po danih zgledih!

Diagram XII!!!

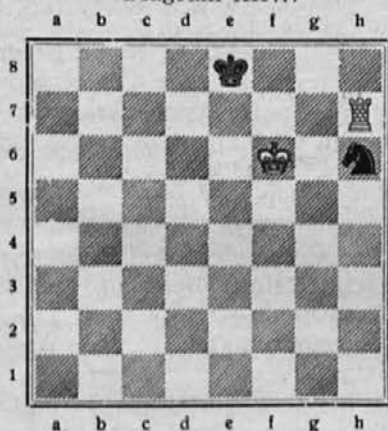
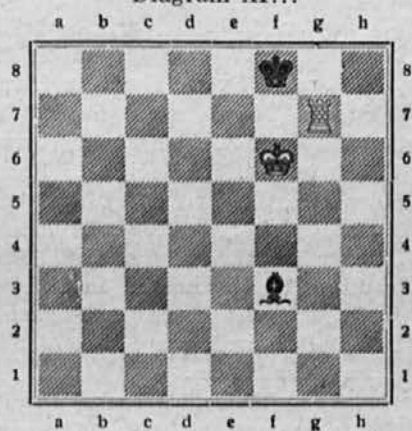

Diagram XI!!!

Naloga 52.

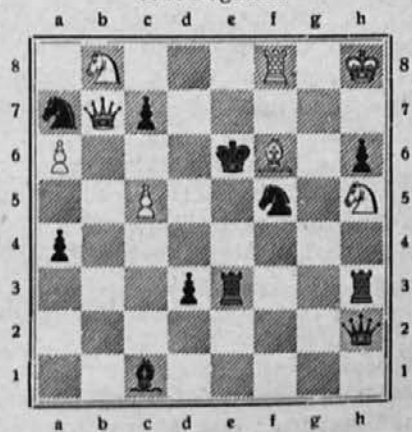
O. Dehler D. Wochenschach 1912.

Mat v 2. pot.

Naloga 53.

J. J. Togstad.

Mat v 2. pot.

Drobiž.

Rešitev uganke: „Kdo smo?“ — Tisti štirje bratje so ločilna znamenja: vejica, klicaj, vprašaj in pika.

Nagradi je prisodil žreb rešilcema: Absec Mat. II in Štukelj Jos. v Novem mestu. Dobila sta polihromirani sliki Bleda in Aljaževega doma v Vratih, vdelani v passepartout.

Rešili so še: Celje: Ramšak Ad. II, Celovec: Voštar Ognj. VIII, Gorica: Trdan Herm. bogosl., Pertot VI, Vrtovec V. V, Stokar Alb. II, Adamič III, Matelič Ant., Ljubljana: Zupan J. I. drž. gimn., Zaletel Jos., Mohorč Fr., Gologranc Stan., Tavčar Iv., Maribor: Greif Iv. V., Avšič Dav. VII, Jug Fr. V, Munda Fr. II, Stabej II, Mekinje: Ocepek Iva in Trobevšek Antonija iz 8. razr., Svetic Fanči iz 7. raz. sam. dekl. šole. Novo mesto: pl. Póka Dagobert IV., Jakša A. IV, Grabnar, Hrovat Silv. II, Šuster Iv. II, Račič st., Kirar, Komljanec Jan., Št. Vid n. Lj.: Valjavec Fr. VII, Šoklič J. in Radoš Mart. VI, Klinar Fr. V, Sever Iv. III, Magušar Val., Mrak Iv., Polzelnik Iv., Raznožnik in Skvarča Lad. iz II., Bergant Mavr. in Pogačnik Ant. iz I. Dalje: preč. gosp. Miro Volčič, Brezno nad Mariborom.

Gorenjska knjižnica. I. zvezek. V Kranju 1912. Izdaja, zalaga in tiska „Tiskovno društvo“ v Kranju. Ponatis iz Gorenjca“, 48 str., cena 30 v. — Tiskovno društvo v Kranju je ustanovilo novo leposlovno podjetje, ki utegne mnogo dobrega prispevati k ljudskemu berilu. Pri podjetju sodeluje več znanih in že davno priznanih pisateljev, ki so nam porok, da bodo tudi nadaljnji zvezki tako dobri kakor je prvi, ki je pred kratkim izšel. Gorenjski knjižnici želimo mnogo uspeha.

Franc Gerbič: Slava nebeške Kraljice. Pod tem naslovom izdal je nedavno g. ravnatelj Gerbič dvajset Marijinih pesmi za mešan zbor. Slovenci iskreno častimo in ljubimo Marijo; ni čuda torej, da se toliko lepih zborov zloži in poje po naših cerkvah Mariji na čast. V novejšem času izdal je P. Hugolin zbirko Mar. pesmi, Foerster celo dve, Premrl svojih 12 zborov in sedaj prihaja z novo zbirko tudi

Gerbič. O zadnji ne moremo drugega reči, kakor, da je dostojna tovarišica onim trem, ki so zagledale luč sveta pred njo. Vsi zbori v zbirki so dostojni in lepi; kdor Gerbiča bližje pozna, rekel bo, da je v te pesmi takorekoč izlil svoje blago srce. Pesmi so jako bogate na različnih glasbenih olepšavah, pa vendar ne prisiljene, ampak lahke in melodijozne.

Anton Jakl: „**Orel**“ koračnica. Koračnic za naše „Orle“ imamo že precejšnje število, toda večinoma samo za klavir. Ker si v novejšem času snujejo „Orli“ tudi svoje lastne godbe, je izdal g. Jakl kot op. 41 lahko in ljubko koračnico, ki ima v „triu“ podloženo jako lepo besedilo iz peresa dežel. uradnika g. Fr. Kristana. Klavirski izvleček stane 1 K; glasovi za orkester se pa dobivajo naravnost pri skladatelju v Ljubljani, Strossmayerjeva ulica št. 1. Skladba je vredna, da si jo „orlovske“ godbe omisljijo. V. H.

Excelsior. Nekoliko misli katoličkoga laika, posvečene hrvatskoj katoličkoj inteligenciji. Založil Domagoj Ljubljana, 1911, cena 80 v. — Isti pisatelj, ki je napisal slovenskim Orlom „Zlato knjigo“, je poklonil hrvaškemu dijaštvu to prekrasno knjižico. Ljubljenec slovenske in hrvaške mladine, škof dr. Mahnič, ji je napisal pristrčno priporočilo. Imenuje jo naravnost zlato knjigo, najzanesljivejši „vademezum“ vsakega dijaka. Po vsej pravici! Ta knjiga nam kaže zopet enkrat v neskaljeni luči cilje katoliške izobražene mladine in naloge, ki jo čakajo posebno v našem javnem življenju; kaže ji pa tudi z vso jasnostjo, kako se mora pripravljati, ako hoče biti kos svoji nalogi. Taka knjiga je bila živa potreba. Kdo ne vidi, da se naša mladina hitro vnema za visoke ideale? Kdo ne bi bil vesel, če opazuje posebno v novejši dobi, da se zopet budi v mladih srcih ogenj za čast božjo in blaginjo naroda? Kdo pa tudi z neko žalostjo v srcu ne opazuje, da uspehi dostikrat niso sorazmerni z navdušenjem in prizadevanjem? Kje je vzrok? Manjka nam katoliških značajev, odgovarja katoliški laik. Glavna ovira

našim neuspehom je polovičarstvo v mišljenju in življenju. Krščanstvo zahteva celega človeka. V celega človeka se pa izobrazimo, če si pridobimo čednosti, ki nas jih uči katoliška morala. (Koliko sentimentalnosti in samoljubja, fanatizma in zabavljanja je dostikrat med mladino, ki hoče drugače veljati za dobro.) Do veljave morajo zopet priti med mladino ponižnost, odločnost, čistost, zlasti ji je treba najtesnejše zveze z Bogom in Cerkvijo. Najgloblji značaji so bili svetniki, ki so tudi najbolj vestno živeli v duhu krščanstva. Pisatelj opozarja zlasti na sv. Frančiška Asiškega, tega ljubeznivega, a obenem tako pomembnega svetnika za tedanje družabno življenje. — Najiskrenejše strani knjige so, ko govori pisatelj o Gospodovem značaju. Na Njem ne opazimo nič omahovanja; ko je nastopil, je tako nastopil, da je vsakdo znal, kaj hoče. „Vedno je hodil ravnim potom.“ Veseli nas, da je obdelal gospod pisatelj posebno to poglavje z največjo vestnostjo. Obširno govori tudi o ljubezni do naroda. Dandanes se sliši v tem oziru toliko krasnega govoričenja, da smo bili resnično veseli, ko beremo tukaj samo zdravo jedro. Ljubezen do naroda se dostikrat le hlina. Ljudje mislijo, da ljubijo narod, pa ljubijo le sebe, le sebe in svojo slavo ljubijo. Nesebično in v dejanju je treba svoje ljudstvo ljubiti. To je pa le mogoče, kdor veruje in zaupa v Boga, kakor je rekel že Dostojevski. — Našteli smo le nekatere misli iz te prekrasne knjižice, vseh ni mogoče. In kako živo in plastično in prikupljivo se vrste pred očmi čitateljevimi. Tu srečavamo sicer stare misli, a v tako prikupljivi, umetniško dovršeni obliki, kakor malokje. Našim čitateljem najprisrčneje priporočamo to zlato knjižico.

Geografske drobtine. (Zbira prof. dr. V. Šarabon.)

Magot, zadnja evropska opica, izumira. Kuga jih je začela rapidno pobirati. Dosedaj so jih šteli na gibraltarski pečini okoli 80.

Promet v Londonu je velikanski; leta 1910. se je peljalo po londonskih železnicah nič manj kot 1566,277.272 ljudi. Vsak dan prihaja čez milijon predmeščanov v mesto; središče mesta, City, nima

niti 20.000 prebivalcev, a čez dan več kot 360.000.

Zugspitze, najvišja gora nemška (na tirolski meji), bo v kratkem dobila žično železnico. Nehala bo vzhodno vrha v višini 2920 m (vrh sam 2968), dolga bo 4500 m; vsako uro se bo lahko peljalo šestnajst ljudi.

V Nemški Vzhodni Afriki so dobili okamenine velikanskih živali iz dobe krede, takozvane dinosavrije. Rebrom jednega teh velikantov meri 2·5 metra, gornji del roke 2·1 m itd., vse drugo sorazmerno.

Železnica na goro Jungfrau v Švici kaj hitro napreduje, prišli so že do višine 3457 m, še malo metrov in napravili bodo novo postajo, Jungfrauoch. Ker je gora visoka 4167 m, bo od te postaje treba napraviti še nekaj čez 600 m železnice; zadnja postaja bo kakih 80 m pod vrhom in od tu do vrha bodo goro prevrtali ter potegnili turiste z dvigalom na najvišjo točko.

Ljudsko štetje 1910 in 1911 (za popravo v knjigah). Italija 34,686.653, Srbija 2,922.058, Mehika 15,063.207, Švedska 5,521.943, Rusija 160,095.200 (111,650.500 v evropski Rusiji, 11,671.800 Poljska, 3,015.700 Finska, 11,392.400 Kavkazija, 7,878.500 Sibirija in 9,631.300 Osrednja Azija), Nemčija 64,896.881, Svica 3,736.685, Španija 19,503.668, Bolgarija 4,329.108, Norveška 2,392.698, naša monarhija 51,314.271 (Av. 28,567.898, Ogrska s Hrvaško 20,850.700, Bosna in Hercegovina 1,895.673).

V Bagdadu v Aziji je med 200.000 prebivalci kakih 60.000 židov; mnogo je Evropecev, zlasti Nemcev in Angležev, občujejo pa medseboj francosko, akoravno so tam samo štirje francozi.

Do 2240 m globoko so navrtali zemljo pri Čuhovu v okrožju Ribnik v Šleziji. Začeli so z delom pred desetimi leti; odprtina je široka začetkoma 44 cm, nazadnje pa samo 5 cm. Temperatura je sledeča: v globini 602 m 28° C, pri 1160 m 50°, 1267 m 60°, 1583 m 70°, 2090 m 80°, 2221 m pa 83·4° C.

Na Nemškem je 48 mest, ki imajo nad 100.000 prebivalcev, v Avstriji pa sedem in na Ogrskem dve.

V Kanadi bodo napravili novo železnico do Hudsonskega zaliva; odtod bodo

imeli z Evropo zvezo po parnikih, toda vsled neugodnih klimatskih razmer samo od srede julija do začetka novembra.

Chamberlain o srednjem veku. Današnji čas je zelo ponosen na svoj napredek. Od vseh strani se poje slava človeškemu umu, ki je bajé mogel šele v zadnjem času razviti vse svoje sile. Z zaničevanjem se govori o preteklih časih, posebno srednji vek je modernemu človeku največji kamen spotike. Vsak čevljarček že zna pesem o temoti, ki je baje vladala skozi dolga stoletja katoliškega srednjega veka. Ves moderni napredek se slika kot nekaj popolnoma novega, kar je samoniklo pognalo v takozvani dobi enakosti in prostosti. To vse trdi, to pa žalibog tudi vse verjame. Ali je pa tudi res tako? Ali so bili prejšnji časi res tako nazadnjaški? Ko bi podali svojo sodbo, bi jo marsikdo z nezaupanjem sprejel. Vemo namreč, kako globoko so že predsodki zastrupili mnoga srca. Zato pa naj priča o prosvitljenosti prejšnjih časov eden najmodernejših, zgodovinopiscev 19. stoletja, H. St. Chamberlain. Ko govori o kulturi sedanjega časa, brez pomisleka pravi, da se morajo korenine in podlage najznamenitejših kulturnih pojavov sedanjega časa iskati v 12. in 13. stoletju. Če se vprašamo, kje se javljajo prva gotova znamenja, da se nekaj novega pripravlja . . . moramo reči, ta karakteristična znamenja je dobiti na mnogih krajih že v 12. stoletju (v severni Italiji že v 11. stol.) Množe se pa hitro v 13., v „veličastnem stoletju“, kakor ga imenuje Ficke . . .“ Potem našteva razne panoge človeškega napredka. V 13. stol. nastopita veleum Tomaž Akv. in Duns Scotus, ki sta dala modroslovju novo smer. Albert Veliki in Roger Bakon sta začetnika prirodoslovja. V tem času se začno razvijati mesta, obrt in industrija, omika se širi v vseh slojih. Posebno treba poudariti, da so začeli v tem času proizvajati papir, „najvažnejša pridobitev industrije do onega trenutka, ko so izumili lokomotivo.“ Vse umsko in družabno življenje je bilo enotno in globoko. Dokaz: Ljubenzjivi svetnik Frančišek Asiški in pesnik Dante. Iz njih odseva harmonija duha in globokost čustva. Umetnosti so se poživile — Nikolo Pisano, Cimabue, Giotto — da, začetek naše moderne sli-

karske umetnosti sega v to doba nazaj. In kdaj so nastali slogi, ki so se v njih zidale najlepše stavbe sveta (kolinska, dunajska, spirska stolnica itd.?) Celo glasba kot večglasna harmonična umetnost ima tukaj svoj začetek: pesnik in dramatik Adam de la Halle (1240) je bil prvi, ki je znal mojstersko uporabljati kontrapunkt. „In nad vse presenetljivo je“, končuje Chamberlain, „da moramo konstatirati dejstvo, da so jeli tudi ravno tedaj odkrivati nove dele zemlje — v drugi polovici 13. stoletja je prodiral Marco Polo v tuje dežele. S tem je bil položen temelj za daljni razvoj evropskih narodov.“ (Die Grundlagen des neun-Zehnten Jahrhunderts, I. p. 11—15.) To so le drobci navedli bi lahko mnogo več zgledov. — Ali so bili prejšnji časi res tako nazadnjaški? Chamberlain priča, kje moramo iskati prvine in korenine sedanje kulture. V „temnem“ srednjem veku. In ta vek je bil izrazito katoliški!

»Blagoslov čebela. Iz staro-visokonemške literature je ohranjen med mnogimi drugimi tudi lep jezikovni spomenik, ki je zanimiv zaradi lepe vsebine. Zraven se lahko vidi, kaka razlika je med tedanjim nemškim jezikom in sedanjo pisavo. Pesem se glasi:

Kirst, imbi ist hûcze! nû fluic du, vihu
mînaz, hera
fridu frôno in godes munt heim zi
comonne gisunt.
sizi, sizi, bîna: inbôt dir sancte Marja,
hurolob ni habe dû: zi holce ni flûc dû,
noh dû mir nindrinnês, noh dû mir
nintuuinnêst.
sizi villu stillo, uuirki gotes uuillon.

Da se vidi razlika med staro- in novovisokonemščino, prilagamo dobesedno nemško prestavo: Christus, die Biene ist heraus! Nun flieg du, mein Getier, her im Frieden des Herrn, in Gottes Schutz, um gesund heimzukommen. Sitze, sitze Biene, das gebot dir die hl. Maria. Habe keinen Urlaub, in den Wald fliege nicht, entrinne mir nicht, noch entkomme mir; sitze ganz still, wirke Gottes Willen.

Nas bo zanimala prosta slovenska prestava:

»Kristus, čebela je zunaj! Leti tedaj, živalca moja, leti v imenu Gospodovem in v božjem varstvu, da boš zdrava prišla

zopet domov! Vsedi se, vsedi se, čebelica, to ti ukazuje sveta Marija! Dovoljenja nimaš, da bi zletela v gozd, niti da bi mi ušla, niti da bi se mi izmuznila! Prav mirno se vsedi (na cvetko!) in delaj po volji božji!»

Iz tega se vidi, da je bil tedanji nemški jezik zelo lep in blagoglasen. Literatura tedanjega jezika ni ravno bogata, pač pa zelo mnogovrstna. Začenja se nekako leta 740. ter sega do srede 12. stoletja. Vera v stare bogove se zrcali v vražarskih formulah, ki so jih rabili ljudje pri raznih prilikah, največkrat pri boleznih živine in ljudi. Največ spomenikov pa je krščanske vsebine: prisege, veroizpovedi, pridige, spovedne in druge molitve, himne, romarske pesmi, pesniško obdelani odlomki iz sv. pisma, prestave itd. Prava poezija se nahaja skoro edinole v pesmi o Hildebrandu (zapisani okoli leta 800). J. B.

Stoletnica velikega moža. Na božični dan lanskega leta je minilo sto let, odkar se je rodil v Mainz u veliki socialni škof Emanuel pl. Ketteler, katerega je previdnost božja izvolila za nov steber katoliške Nemčije. Škof Ketteler je preživel mladostna leta precej burno. Že kot majhen deček je bil večkrat kaznovan od svojih staršev in drugih predstojnikov radi svojega strastnega značaja. Nekaj let je bival v jezuitskem penzionatu v Brigu na Švicarskem, kjer se ni posebno dobro učil. Toliko rajši pa se je bavil s telesnimi vajami. Obenem je kazal v skrajni meri svoje slabosti, zlasti jezo, prepirljivost in oporekanje. S 17. letom je izstopil Ketteler iz zavoda z namenom, da se pripravi zasebno za zrelostno skušnjo v Münstru. Istočasno je tudi izprevidel svoje slabosti ter krenil na pravo pot, kar je posebno razveselilo njegovo dobro mater. Za časa svojega bivanja na vseučilišču v Göttingen je tako dolgo rogovillil, dokler mu ni v napovedanem dvoboju nasprotnik odsekal skoraj ves nos, ki se mu ni nikdar docela zacelil. Dvoboj, smrt očeta in matere, slabi cerkveno-politični odnošaji — vse to ga je popolnoma izpreobrnilo in mu pokazalo edino pravo pot, po kateri je hodil odslej častno in vestno do smrti. Postal je duhovnik in kot tak prošt pri S. Hedwig in

končno mogunški škof, ki je s svojim razumnim in energičnim delovanjem neizmerno koristil katoliški Cerkvi v Nemčiji. Kot starček je večkrat rekel: »Ich verzweifle gar nicht an den Jungens; o, was war ich für ein Junge! Ich taugte gar nichts!« in je dostavil: »Ich war ein flotter Student, aber vor Dingen, deren ich mich vor der Welt zu schämen hätte, hat mich Gott bewahrt.« N. St.

Domovinska ljubezen. Dante, največji pesnik srednjega veka, nam pripoveduje v »Peklu« svoje božanske pesnitve, da so zaničevalci domovinske ljubezni bolj kaznovani, kakor pa krivoverci. Tudi v nemških srednjeveških pesnitvah se zrcali velika ljubezen do domovine, in junak, boreč se za domovino, se bojuje tudi za vero, in obratno. Po besedah sv. Avguština je domovinska ljubezen najslajša dolžnost človekova na zemlji. Po njegovih mislih je zmožna le vera tolažiti tiste, ki morajo zapustiti domovino. In to je res. Zato v tem oziru ne moremo čislati zaslužnih mož, katerih kozmopolitizem zastopa ljubezen do lastne domovine. Može, kakor Goethe, Herder, Lessing, Heine in cela vrsta klasikov in modernih, nam ne imponirajo izven pesniškega sveta, ker so nam znane njihove misli o domovinski ljubezni. Tudi pri nas v zadnjem času ni mnogo boljše! Naši starejši pesniki so vsi večalimanj opevali tudi ljubezen do rodne zemlje. Novejši moderni — vsa čast izjemam! — pa ne mislijo mnogo na to. Včasih so »preganjali« pesnike radi narodnosti, sedaj jih ljubkujejo radi mednarodnosti. Prava domovinska ljubezen — tudi v praktičnem življenju — je v krščanstvu, v katolicizmu. Vsi heroji krščanske ljubezni so ljubili tudi svojo zemeljsko domovino — po zgledu Kristusovem. Zato bodi geslo vsakega zavednega katolika: S Kristusom za narod! N. St.

Iz pisem dobrih mater. »Srečen človek, kateremu je dal Bog sveto mater, kakor meni,« pravi sloveči učenjak Friderik Ozanam, profesor na Sorboni v Parizu in ustanovitelj konference sv. Vincencija Pavla. — »Krščanska mati,« pravi slavni škof Ketteler, »je velik dar božji. Vzgoja otrokova v prvih šestih letih se vrši več-

noma v naročju matere. Kar se v otroku v poznejših letih razvije, to mu je vsadila v srce mati takoj v začetku. Vtisi, ki jih je v najnežnejši mladosti sprejela mehka, sprejemljiva otroška duša, mu postanejo druga narava in ne izginejo nikdar več popolnoma. Četudi mati že davno v grobu počiva, četudi sina zanašajo valovi življenja semtertja, četudi že vero izgublja in drevi v večno pogubljenje — pred oči mu vendar le stopa podoba dobre, pobožne matere, ki ga vnovič vodi na pot vere in čednosti.« — Vpliv matere na otroke je podoben pohlevnemu dežju, ki napaja suho zemljo. Mati jim vceplja zlasti spoštovanje do vere, pravnosti in čednosti. Moč njenega vpliva pa je v prvi vrsti njen lep izgled. Odtod izvira hvaležen spomin, ki ga imajo ljudje do svojih mater celo življenje, prav do svojega zadnjega vzdihla, odtod tudi tista ljubkost, ki se nam kaže v ohranjenih pismih, ki so jih pisale dobre matere svojim sinovom in hčeram.

Oglejmo si nekatere bolj natanko. Preteklo je že več ko 250 let, kar je umrla grofica Suzana Černin in vendar njena pisma, ki jih je pisala svojemu sinu Humprehtu, ki je študiral in potoval, nas še danes ogrevajo s svojo ljubeznijo, ki diha iz vsake vrstice. Dne 28. vinotoka 1645. mu piše iz Prage v Benetke: »Daj Ti ljubi Bog veliko dobrega, koristnega duši in telesu, kar bi Te moglo vekomaj veseliti. To Ti odkritosrčno želim. Preljubi otrok! Tri Tvoja pisma sem sprejela s srčnim veseljem. Vrhutega sem silno potolažena, da si, hvala ljubemu Bogu, zdrav in da se Ti dobro godi. Usmiljeni Bog naj Ti da predvsem gorečnosti v sveti pobožnosti in v vseh čednostih — sedem darov sv. Duha; pri tem pa tudi zdravja in vseh milosti, ki Ti jih jaz iz globočine svojega srca želim. Predrago mi dete!

Pisala bi Ti kaj tukajšnjih novic, toda dobrega vem malo. Praviijo, da sovražnik oblega Pardubice in da je že požgal predmestje. Pri nas pa jemlje prijatelj in sovražnik, kjer je kaj vzeti. Bog nam pomagaj! — Preljubi moj Humpreht, prosim in opominjam Te, spominjaj se vedno ljubega Boga, spolnuj njegovo voljo in varuj se vsega, kar bi bilo proti Bogu in njegovim svetim zapovedim. Ne obtežuj svoje vesti in varuj se vsega, kar bi bilo v kvar Tvojemu telesu; boj se slabe družčine in zlasti tega, pred čemer sem Te najbolj svarila. Gospoda vzgojitelja lepo ubogaj, po njem se ravnaj in proti njegovi volji ničesar ne delaj. Tvojega prihoda se že srčno veselim in štejem dneve do Tvoje vrnitve. Jaz stavim trdno upanje na Boga in Tebe, da me boš v mojih skrbeh podpiral.« — Dne 29. grudna 1645. mu piše v Rim. V tem pismu izraža svoje veselje nad njegovim ozdravljenjem ter mu naznanja smrt njegove sestre. Poleg tega mu poroča o prodiranju sovražnika in o trpljenju češkega naroda. »Vsemogočni Gospod Ti daj veselo novo leto in ž njim še mnogo zdravih, srečnih, zadovoljnih let ter vsega, kar bi Ti časno in večno koristilo. Moj preljubi sin, kakšno veselje je zame, ko sem prejela od Tebe pismo, zlasti sedaj, ko so vsi enoglasno trdili, da si na smrt bolan in jaz nisem za to nič vedela, dokler nisem dobila Tvojega pisma. Ah, kako se naj zahvalim Bogu vsemogočnemu, da Te je ozdravil in mene, žalostno mater, potolažil. — Kaj bi mi bilo do vsega, ako bi Ti in Herman ne bila zdrava, sedaj, ko mi je vzel Bog preljubo hčerko in Tvojo drago sestrico Betuško.*)

V. Hybášek.

(Dalje.)

*) Suzana Černinova iz Harasova. Pisma češke plemenitnice iz srede XVII. stoletja. Izdal Fr. Dvorský.

K. A. KREGAR, trgovina z usnjam
na debelo in drobno

Bogata zaloga razno-
vrstnega usnja in črev-
: ljarskih potrebsčin :

:: Glavna zaloga ::
„SAVA“ - kreme
v korist obmejnih Slovencev!

Prova slovenska veletrgovina
z železnino in s poljedelskimi stroji

Fr. Stupica, Ljubljana

Marije Terezije cesta števil. 1

priporoča bogato zalogo raznovrsne železnine, stavbnih potrebsčin, sani, izorstnikov drsalk, motorjev, železnih blagajen itd.

Najnižje cene in solidna postrežba!

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega odbora za zidanje nove cerkve v Šmihelu pri Ružemberku, da je gospod

Rajko Sušnik, umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken, lepo in umetno v gotičnem slogu, v splošno zadovoljnost in po zmerni ceni ter je zato v svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

V Šmihelu, 12. avg. 1909.

Za stavni odbor:
Frančišek Gabrček, župni uprav.

Trgovina oljnatih barv, firnežev in lakov ter vseh v to stroho spadajočih predmetov.

Brata EBERL slikarja napisov, pleskarska mojstra
Miklošičeva cesta 4, naspr. „Uniona“.

Prilagočata so pred. duhovščini in p. u. občinstvu v vsakem oziru kot priznana solidna tverha.

Knjižarnica „Katol. Nskovnega društva“
v Ljubljani se priporoča

v izvršitev vsakovrstnih knjižgoveških del.

Kajljanim znaten popust. — — Solidno delo, zmerna cena.

Luka Vilhar, urar, Ljubljana, Kopitarjeva ulica štey. 4

prilagoča predastiti do- svojo veliko in bogato zalogo priložnostnih daril
bovščini t. sl. občinstvu
kot ure, verižice, uhane, zapestnice po najnižjih cenah. Za vsakdanjo in točno postrežbo se jamci.

Ivan Kregar pasar in izdelovatelj cerkvenega orodja in
posode, Ljubljana, Elizabetna cesta štey. 3

se priporoča v izdel- cerkvene posode in orodja iz zanesljive kovine po vsarjih
lovanju vankoverstne ali po lastnem nadru v poljub-
nem sl. gu. Stare posode popravi in presovi, posrebi in pošlavi vse po priznani najnižji cenl.

Nizke cenel Priporoča se Velika zaloga
trgovina s klobuki in čevlji

Ivan Podlesnik ml., Ljubljana, Stari trg št. 10.

V zalogi ima tudi
tolovadne čevlje,
hlače, srajce, ču-
plce, pasove, zna-
ke za uniforma.

Prodajalna „Katol. tisk. društva“ (H. Ničman) v Ljubljani

prilagoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin,

kakor: raznovrstni papir, xeroxka, notero, rezus zapisniko, kopirna kajfgo,
šolske in pisarniške mape, pisala, vadnice, ščafle, gumi, tintniko, savnica,
tiskota, šestila, barva, čopiča, raznovrstne razglednice in devotijonalijs.